

I S T O R I E

Robert D. Kaplan (n. 1952) este unul dintre cei mai importanți analiști de politică externă americani și un specialist de renume în istoria Războiului Rece. Revista *Foreign Policy* l-a inclus de două ori în „Top 100 Global Thinkers”, iar *The New York Times* l-a nominalizat printre cei mai influenți analiști ai epocii de după cel de-al Doilea Război Mondial, alături de Francis Fukuyama, Paul Kennedy și Samuel Huntington. În ultimii treizeci de ani a scris articole pentru *The Atlantic*, *The New York Times*, *The Washington Post*, *Financial Times*, *The Wall Street Journal* și *The Los Angeles Times*. În calitate de corespondent de presă, a călătorit în peste 100 de țări și a locuit vreme îndelungată în Israel, Portugalia și Grecia. Ca urmare a numeroaselor sale vizite în estul și sud-estul Europei, a devenit un fin cunoscător al Balcanilor, fiind unul dintre primii autori americani care au prevăzut izbucnirea unui război în regiune la începutul anilor '90. Între volumele sale de analiză geopolitică și de călătorii se numără: *Asia's Cauldron. The South China Sea and the End of a Stable Pacific (Butoiul cu pulbere al Asiei. Marea Chinei de Sud și sfârșitul stabilității în Pacific, 2016)*; *The Revenge of Geography. What the Map Tells Us About Coming Conflicts and the Battle Against Fate (Răzbumarea geografiei. Ce ne spun hărțile despre viitoarele conflicte și lupta împotriva destinului, 2013)*; *Monsoon. The Indian Ocean and the Future of American Power; Balkan Ghosts. A Journey Through History (Fantomele Balcanilor. O călătorie în istorie, 2007)*; *Mediterranean Winter. The Pleasures of History and Landscape in Tunisia, Sicily, Dalmatia, and Greece (Iarna la Mediterana. Tunisia, Sicilia, Dalmația și Grecia, 2004)*; *Eastward to Tartary. Travels in the Balkans, the Middle East, and the Caucasus (La Răsărit, spre Tartaria. Călătorii în Balcani, Orientul Mijlociu și Caucaz, 2002)*; *Warrior Politics. Why Leadership Demands a Pagan Ethos (Politici de război. De ce necesită conducerea politică un ethos păgân, 2002)*; *Coming Anarchy. Shattering the Dreams of the Post Cold War (Anarhia care va veni. Spulberând visele ulterioare Războiului Rece, 2002)* și *An Empire Wilderness: Travels into America's Future (Imperiul sălbăticiei. America, o națiune în comă, 1998)*. Robert D. Kaplan este în prezent *senior fellow* la Center for a New American Security; a lucrat ca analist geopolitic pentru agenția Stratfor, a fost profesor invitat la United States Naval Academy și membru al Departamentului Apărării al Statelor Unite. A consiliat mai mulți președinți, secretari de stat și miniștri ai apărării americani. La Editura Humanitas au apărut în limba română cartea sa dedicată României (*În umbra Europei. Două Războaie Reci și trei decenii de călătorie prin România și dincolo de ea, 2016*), precum și volumele *Cucerirea Munților Stâncoși. Cum determină geografia rolul Americii în lume (2018)*, *Revenirea lumii lui Marco Polo. Război, strategie și interese americane în secolul XXI (2019)*, *Adriatica. Un concert al civilizațiilor la sfârșitul epocii moderne (2023)* și *Urzeala timpului. Între imperiu și anarhie, de la Mediterana la China (2024)*.

ROBERT D. KAPLAN

**GÂNDIREA
TRAGICĂ**

**FRICĂ, DESTIN
ȘI POVARA PUTERII**

Traducere din engleză
de Iustin Mureșanu-Ignat

HUMANITAS

Redactor: Cristian Negoia
Corector: Iuliana Glavan
Coperta: Ioana Nedelcu
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
DTP: Dragoș Dumitrescu, Dan Dulgheru

Tipărit la Livco Design

Robert D. Kaplan
The Tragic Mind: Fear, Fate, and the Burden of Power
Copyright © 2023 by Robert D. Kaplan
By arrangement with the author.
All rights reserved.

© HUMANITAS, 2025, pentru prezenta versiune în limba română

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Kaplan, Robert D.
Gândirea tragică: Frică, destin și povara puterii /
Robert D. Kaplan; trad. din engleză de Iustin Mureșanu-Ignat. –
București: Humanitas, 2025
ISBN 978-973-50-8723-4
I. Mureșanu-Ignat, Iustin (trad.)
94
32

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0723 684 194

Lui Jim Thomas

Ah, fragilitatea bucuriei... Nici unul dintre noi nu este în siguranță.

— E.M. Forster, *The Longest Journey*, 1907

Frica ne salvează de atâtea lucruri.

— Graham Greene, *A Burnt-Out Case*, 1960

Cuprins

<i>Prefață</i>	11
1. Lupta binelui împotriva binelui	17
2. Epoca lui Dionysos	35
3. Ordinea: Necesitatea fundamentală	48
4. Ordinea și necesitatea trebuie respectate, chiar și atunci când sunt nedrepte.	61
5. Ordinea creează un conflict perpetuu între loialitatea față de familie și loialitatea față de stat. . .	67
6. Statul devine izvorul ambiției	78
7. Ambiția și lupta împotriva tiraniei și a nedreptății	84
8. Războiul și ororile sale	90
9. Pentru că războiul este omniprezent, povara puterii este copleșitoare	98
10. Războaiele imperiale sunt decise de soartă.	106
11. Esența tragediei se naște din suferința eroilor.	113

10 CUPRINS

12. Adevărul este deținut doar de cei bătrâni și de orbi	119
13. Avem conștiință pentru că diferitele tipuri de bine se luptă între ele	123
14. Timpul este nerecunoscător	129
EPILOG	133
<i>Mulțumiri</i>	137
<i>Note</i>	139

Prefață

Mi-am petrecut perioada de formare în anii 1980 ca reporter străin în Grecia, acoperind Europa de Est comunistă, Orientul Mijlociu și Africa. Interesul meu pentru grecii antici și influența lor asupra lui Shakespeare și a literaturii moderne s-a născut la Atena, de unde călătoream constant pentru a vedea tocmai lucrurile de care se temeau grecii: haosul și formele de ordine atât de extreme, încât deveneau, de fapt, forme de haos.

Nimic din ceea ce am trăit nu a fost mai înfricoșător decât Irakul lui Saddam Hussein. Irakul de atunci era o curte de închisoare imensă, iluminată cu lămpi de mare putere. Ajunsese la un nivel de tiranie mai rău chiar decât regimul lui Hafez al-Assad din Siria vecină, pe care îl cunoșteam din călătoriile mele de reporter. Singurul loc cu care puteam să compar Irakul lui Saddam era România lui Nicolae Ceaușescu, un alt obiectiv al misiunii mele. La un moment dat, în vara anului 1986, poliția de securitate irakiană mi-a confiscat pașaportul american și am trăit în incertitudine, înconjurat de milițiile kurde din nord, timp de zece zile. În ciuda tuturor celorlalte orori pe care le trăisem în întreaga lume, Irakul lui Saddam, cu imaginile uriașe ale dictatorului ce împânzeau peste tot panourile publicitare, cu numeroasele sale servicii de

informații, cu reputația sa de a practica tortura la scară aproape industrială și cu diplomații săi timorați din ambasadatele occidentale, care le spuneau vizitatorilor că nu pot face nimic pentru ei dacă regimul îi consideră suspecti, instaura un nivel de teamă fără egal. Îmi amintesc arhitectura alienantă, monumentală, ca niște colți de dragon care străpungeau cerul Bagdadului, celebrând măreția dictatorului. Insinuarea violenței era la fel de sufocantă ca și căldura și praful de afară, de dincolo de zidurile lungi, păzite cu mitraliere, ale palatului prezidențial. Toate acestea m-au determinat, după 11 septembrie 2001, să susțin războiul din Irak, în ciuda îngrijorărilor mele cu privire la ce s-ar fi putut întâmpla cu Irakul în era post-Saddam.

Eram un jurnalist care se apropiase prea mult de propria poveste. Îmi lăsasem emoțiile să prevaleze în fața analizei imparțiale. Am înțeles acest lucru când m-am întors în Irak, însoțindu-i pe pușcașii marini americani în timpul primei bătălii de la Fallujah, în aprilie 2004. Acolo am trăit ceva mult mai rău decât Irakul anilor 1980: anarhia sângeroasă a tuturor împotriva tuturor, pe care regimul lui Saddam, prin brutalitatea sa extremă, reușise să o suprime. Depresia clinică pe care am suferit-o ani de zile după aceea din cauza greșelii mele cu privire la războiul din Irak m-a determinat să scriu această carte. Picasem testul realității – și asta în privința celei mai mari probleme a vremurilor noastre! Ceea ce avea să-mi răsună de acum înainte în urechi era observația filozofului persan medieval Abu Hamid al-Ghazali conform căreia un an de anarhie este mai rău decât o sută de ani de tiranie.¹

De-a lungul carierei mele de patru decenii ca reporter străin, am fost mereu îngrozit de violența letală și fără

temei pe care am văzut-o de aproape nu numai în Irak, ci și în Yemen, Afganistan, Sierra Leone și în alte părți. Am fost, de asemenea, martor al tiraniei la un nivel atât de extrem – în special în România stalinistă și în Irakul baathist, unde literalmente oricine putea fi arestat, torturat sau ucis fără nici un motiv –, încât cu timpul am ajuns să o înțeleg ca pe o anarhie deghizată în ordine.

Anarhia era cea mai mare, cea mai profundă teamă a grecilor antici. Grecii erau prea raționali pentru a ignora puterea iraționalului, care stă mereu la pândă de cealaltă parte a civilizației. Ei nu vedeau nici o echivalență morală între ordine și dezordine. În tragedia greacă, un univers ordonat – opusul haosului – este întotdeauna o virtute. Lumea modernă a pierdut această sensibilitate pe fondul monstruoaselor pervertiri ale ordinii pe care le-au impus Hitler și Stalin și care au stat la baza ficțiunilor distopice ale lui Aldous Huxley, *Minunata lume nouă* (1932), și George Orwell, *1984* (1949) – două cărți care au prezentat regimuri atât de înfricoșătoare, încât au discreditat însăși ideea de ordine.

Desigur, odată ce ordinea este impusă, trebuie să găsim o cale prin care să o facem din ce în ce mai puțin tiranică. Părinții fondatori ai Revoluției Americane s-au confruntat cu această problemă și au purtat dezbateri aprinse pe această temă. Faptul că ordinea e mai bună decât orice altceva, dar implică și pericole grave este unul dintre motivele pentru care grecii vedeau lumea ca fiind profund imperfectă, și totuși frumoasă.

Grecii și-au dat seama cât de important este să se teamă de haos, reușind astfel să-l evite. Frica ne avertizează, căci există atât de multe lucruri pe care nu le știm despre ceea ce ni se poate întâmpla atât ca națiune, cât și ca indivizi. *Oedip rege*, de Sofocle, ne învață că nici un

om nu poate fi considerat norocos până în clipa morții sale – pentru că nimic nu este sigur și, prin urmare, nimic nu poate fi luat de bun. Același lucru este valabil și pentru o națiune. Cei mai înțelepți dintre noi sunt plini de teamă, care este orientată spre viitor. Este valabil mai ales pentru cei aflați la putere, care decid între război și pace. Liderii înțelepți sunt cei care știu că trebuie să gândească tragic pentru a evita tragedia. Vladimir Putin nu a învățat această lecție, altfel nu ar fi invadat Ucraina.

Tragedia greacă apare din nevoia de teamă constructivă sau de precauție grijulie și merge mai departe, cuprinzând multe alte lucruri. De exemplu, adevărata tragedie se caracterizează prin conștientizarea dureroasă a alegerilor limitate pe care le avem, oricât de vast ar fi contextul. Aceasta este lumea constrângerilor. A fi conștient de sine înseamnă a înțelege, în orice situație dată, ce este posibil și ce nu. Însă o astfel de conștientizare de sine vine adesea prea târziu pentru a influența rezultatul. Necazul și paradoxul unei persoane aflate într-o funcție înaltă este că, în ciuda autorității deținute, opțiunile de care dispune chiar se pot dovedi imposibile.

Tragedia ne arată, de asemenea, că nu există nimic mai frumos în această lume decât lupta individului împotriva sorții potrivnice, chiar dacă moartea îl așteaptă, având puține sau deloc șanse de a rămâne pentru mult timp în amintirea oamenilor. Aceasta e adevărata măreție a spiritului uman, pentru că lupta are întotdeauna un țel și o șansă de izbândă. Tragedia nu înseamnă fatalism și nici nu are legătură cu pasivitatea stoicilor. Este înțelegere: înțelegerea și cunoașterea de sine pe care le-am dobândit în cele din urmă la Fallujah, când mi-am dat seama cât de mult m-am înșelat în privința Irakului și de ce. Când gândești tragic de la început însă, te temi

întotdeauna de viitor, și astfel devii conștient de propriile limite, ceea ce te face să acționezi mai eficient. Scopul meu aici este să vă inspir, nicidecum să vă deprim.

În tragedia greacă nu e vorba de suferința de rând și nici de odioasele crime împotriva omenirii. Nicolae Ceaușescu și Saddam Hussein, cei doi monștri cu care am avut de-a face în primii ani ai carierei mele de reporter străin, nu ar putea fi niciodată eroi tragici, pentru că le lipseau mijloacele necesare pentru a dobândi cunoașterea de sine. Eroul tragic ajunge, în cele din urmă, la înțelepciune. Așa cum o defineau grecii, tragedia nu este triumful răului asupra binelui, ci triumful unui bine asupra altui bine care provoacă suferință. Înlăturarea lui Saddam Hussein a fost un lucru bun, dar a înlocuit un bine mai mare: aparența de ordine. Nici măcar regimul autoritar și nelegiuit al lui Saddam nu a fost cel mai nociv haos care s-ar fi putut abate asupra țării sale; chiar și fără el, sute de mii de oameni din Irak au murit violent în continuare. Tragedia presupune confruntarea dintre țeluri deopotrivă de morale, dar incompatibile între ele, câtă vreme alegerea între bine și rău este prea ușoară. De aceea, în mare măsură am eliminat răul din această carte.

Irakul a fost un eșec de dimensiuni aproape epice, dar nu din cauza răului, ci pentru că liderii noștri și-au pierdut capacitatea de a gândi tragic după sfârșitul Războiului Rece. Tocmai acea sensibilitate încerc eu s-o recuperez.

CAPITOLUL 1

Lupta binelui împotriva binelui

Patruzeci de ani ca reporter străin m-au învățat că, deși înțelegerea evenimentelor globale începe cu studierea hărților, ea se termină întotdeauna cu Shakespeare. Hărțile oferă contextul evenimentelor și cadrul vast în care acestea se desfășoară. Dar sensibilitatea necesară pentru a înțelege aceste evenimente – intuiția crucială privind pasiunile și instinctele liderilor politici – este shakespeareiană.

Geografia este necesară pentru a studia cultura și civilizația, care constituie experiențele acumulate de diferite popoare ce locuiesc pe anumite meleaguri de sute, dacă nu chiar mii de ani. Faptul că trăsăturile și tendințele culturale nu pot fi cuantificate cu ușurință de științele politice contemporane nu le reduce importanța. Cu alte cuvinte, harta stă la baza oricărei forme de cunoaștere. Am trăit înconjurat de hărți toată viața mea profesională. Erau primele lucruri pe care le consultam înainte de a zbura în misiune într-o țară străină. Hărțile vorbeau atât despre oportunități, cât și despre limitări: unele țări aveau țărmuri, altele nu; unele se aflau de-a lungul marilor linii maritime de comunicație, însă multe altele nu; unele aveau lanțuri muntoase care împărțeau țara

în triburi și grupuri etnice, iar altele nu; unele țări aveau soluri bune, în timp ce altele nu; și așa mai departe.

Și totuși harta în sine este prea fatalistă – motivul pentru care geopolitica, studiată izolat, nu oferă decât adevăruri de interes minor. Adevărurile importante implică întotdeauna tărâmul inimii, în care coborâm de la hartă spre cultură și spre experiența istorică acumulată, pentru ca în final să ajungem la individ.

Oamenii nu sunt particule într-o eprubetă al căror comportament urmează legile chimiei și ale fizicii. Nu există o știință exactă și predictivă a politicii internaționale. Există doar intuiție, care poate fi îmbunătățită prin studierea geografiei, pe de o parte, și a literaturii, pe de altă parte, cu un accent mai mare pe aceasta din urmă pe măsură ce îmbătrânești. Istoricii înțeleg acest lucru, iar cei mai buni istorici (și cei mai buni reporteri străini de școală veche pe care i-am cunoscut) sunt la ei acasă în sferele înalte ale romancierilor. Ei știu că, în cadrul marilor modele ce pot fi determinate, există haosul imposibil de prevăzut al interacțiunilor umane, alimentat de alienantele vârtejuri de pasiuni și ambiții – astfel încât marile evenimente pot depinde de un singur gest sau de o singură remarcă nepotrivită făcută în cadrul unei întâlniri la nivel înalt, care dezvăluie caracterul unui lider politic, chiar dacă se circumscrie unor forțe structurale de fond pe care istoricii și politologii le pot studia.

Nu există nici un ținut geografic la fel de vast și plin de minuni și posibilități precum mintea lui Hamlet. Prin simplul fapt că gândește cu voce tare, Hamlet dăruie barierele culturale și manifestă un universalism care triumfă asupra geografiei.¹ Geografia înseamnă mărime, scară; Hamlet este particularitate, minuțiozitate. În literatură, așa ceva se numește „epică“ dacă încorporează